Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 9 - SEPTEMBER 1975 – 14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

- BEVOLKINGS-VRAAGSTUK (deel twee)
- HET DEBUUT
- BESTE LEZER
- THE GODFATHER
- DE LANGE MOEIZAME WEG
- BOEKEN EN BROCHURES
- LOU REED

Vaste medewerkers:
Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal

Het bevolkingsvraagstuk in Nederland II

Omvang van de bevolking
In de afgelopen eeuwen is de Nederlandse bevolking sterk gegroeid. Er woonden in ons land in

1829	2,6 miljoen mensen
1849	3,1
1869	3,6
1889	4,5
1909	5,9
1930	7,9
1950	10,2
1970	13,1
1974	13,6

Tot 1970 is er een versnelde bevolkingstoeneming. De bevolkingsomvang hangt af van 4 faktoren: geboorten en sterften, emigratie en immigratie. Wat de geboorten betreft, per jaar bedroegen deze gemiddeld in ons land

in de periode	1901 - 1920	172.000
	1921 - 1940	178.000
	1941 - 1960	231.000
	1961 - 1970	244.000

In de laatste 5 jaar neemt het aantal geboorten duidelijk af. Per jaar werden geboren in

1969	248.000
1970	239.000
1971	228.000
1972	214.000
1973	195.000
1974	186.000

Samenstelling van de bevolking
Omdat er in de periode 1941-1970 zoveel kinderen geboren zijn, zijn er nu erg veel jeugdigen en jonge mensen in Nederland. Zij vragen om een voorlopig nog groeiend onderwijssysteem, om huizen en om werk. Daarbij behoren dan ook wegen, kantoren, fabrieken, recreatiemogelijkheden. Ondanks de nu dalende geboorte-aantallen blijft de bevolkingsomvang voorlopig nog stijgen: de dood slaat voornamelijk toe in de groepen die vóór 1920 zijn geboren. Die groepen zijn verhoudingsgewijs klein en daardoor is de sterfte de laatste jaren beperkt gebleven tot plm. 110.000 personen per jaar. Ook bij voortzetting van de nu bereikte lagere geboorte-aantallen zal de bevolkingsomvang dan ook nog lange tijd toenemen, zeker tot 15 miljoen. Deze stijging wordt mede veroorzaakt door immigratie. In de afgelopen 5 jaar hebben zich ongeveer 140.000 méér personen in Nederland gevestigd dan er vertrokken zijn. Het betreft vooral buitenlandse arbeiders uit de Middellandse zeelanden, terwijl de laatste jaren ook de Surinamers hieraan flink bijdragen.
Het zal ook jongeren opvallen, dat overal in het land nieuwbouwwijken tot stand komen, grond in beslag wordt genomen voor wegenbouw en industrieterreinen en dat het Nederlandse landschap daardoor in ongunstige zin verandert. De natuur wordt steeds verder teruggedrongen. Dit wordt ook veroorzaakt door ruilverkaveling, waarbij afwisselende landschappen met kronkelende beekjes worden omgevormd tot eentonige rechthoekige akkers en rechte sloten. De bedoeling daarvan is dat de boeren goedkoper kunnen produceren. Het Nederlandse landschap, dat toch al een kultuurlandschap was, waarin van de oorspronkelijke begroeiing weinig was overgebleven, wordt steeds sterker aangetast, niet alleen ruimtelijk, doch ook door vervuiling. Voor grote projecten, zoals vliegvelden, militaire oefenterreinen en wegen is geen plaats meer. Ze zijn niet alleen sterk storend voor het restje natuur, maar ook voor de mensen die in de nabijheid wonen. Steeds meer aktiegroepen richten zich tegen uitbreidingsplannen. Als gevolg van de groei moeten ook veel mensen in flats worden gehuisvest, terwijl zij veel liever in een huis met een tuintje zouden wonen, dichter bij de natuur waarmee we onlosmakelijk zijn verbonden. Dit besef van vol zijn, leidde er reeds in 1971 toe dat bij een enquête 77% van de ondervraagden van mening was dat er wat gedaan moest worden aan de toenemende bevolking. De sindsdien afnemende geboortecijfers zullen

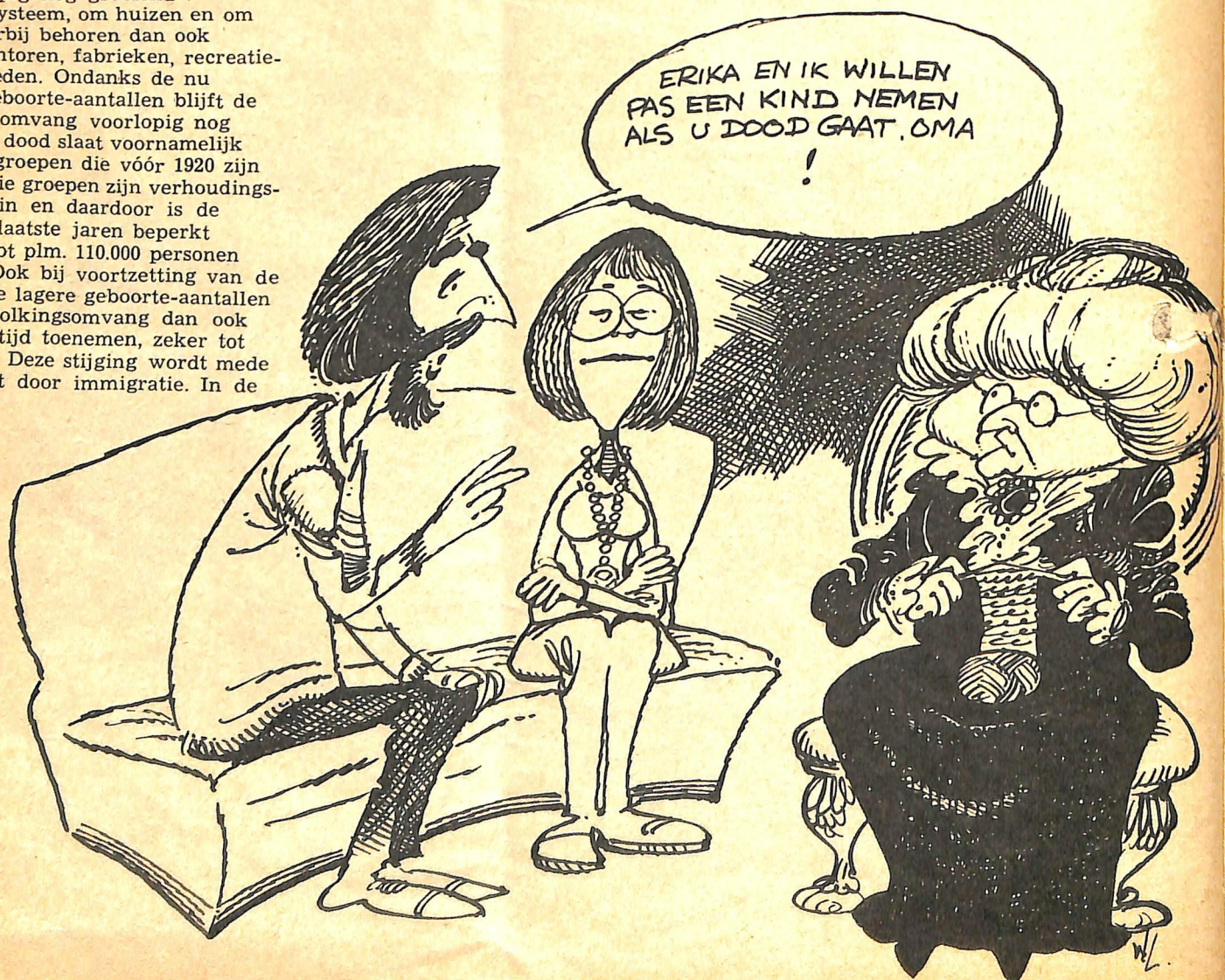

zeker verband houden met het feit, dat mensen zich door de volte belemmerd voelen om te leven, zoals ze zouden willen. Desondanks zal de bevolking blijven groeien, zolang er meer geboorten dan sterfgevallen plaaatsvinden. Het verder dalen van het aantal geboorten is het enige dat helpen kan, want niemand zal er aan denken het aantal sterfgevallen welbewust te verhogen.

De kinderen die nu geboren worden, stammen vooral van ouders, die zelf 20 tot 35 jaar oud zijn en die geboren zijn in de jaren 1940-1955. Wanneer die mensen allemaal trouwen en twee kinderen krijgen, zouden er nu jaarlijks ongeveer evenveel kinderen worden geboren als in de periode 1940-1955, dus plm 230.000. Daar de de gemiddelde levensduur in Nederland ongeveer 73 à 74 jaar is, zou zo'n geboortetal (wanneer het in de toekomst werd gehandhaafd) op den duur leiden tot een bevolking van 73½ x 230.000 = 17 miljoen. Wanneer Nederland nu al te vol is en we bijv. terug zouden willen naar een bevolking van 10 miljoen, dan mogen er per jaar niet meer dan 10 miljoen : 73½ = 136.000 kinderen worden geboren. Het aantal geboorten in de laatste 5 jaar vermindert. Een blijvende vermindering kan alleen tot stand komen, wanneer van de huidige generatie een flink aantal mensen besluit kinderloos te blijven en de overigen zich beperken tot niet meer dan 2 kinderen. Zou zo iets te bereiken zijn?

In de eerste plaats moet worden geconstateerd dat ook tegenwoordig nog veel ongewenste zwangerschappen ontstaan. Dat blijkt in de eerste plaats uit de 10.000 à 20.000 abortusgevallen, die jaarlijks worden geregistreerd. In die gevallen is de zwangerschap zó ongewenst dat ze afgebroken wordt; het ligt echter voor de hand dat er tal van ongewenste zwangerschappen zijn, waarbij men niet zover gaat. Er kan worden gewezen op de grote aantallen huwelijken, waar binnen 6 maanden na de huwelijkssluiting het eerste kind wordt geboren: in 1973 betrof dat 1 op 8 huwelijken. Dat was reeds een daling t.o.v. de 60er jaren, toen dit bij 1 op de 6 huwelijken gebeurde. Bij vrouwen, die vóór hun 20e jaar trouwen, ligt dit aantal nog hoger. In 23% van deze huwelijken werd (in 1970) het eerste kind geboren in de loop van het jaar, waarin het huwelijk tot stand kwam. Bij vrouwen, die bij hun huwelijk 20 tot 25 jaar oud waren, kwam dat slechts in 8% van de huwelijken voor. Ongewenst geboren kinderen blijken een moeilijker leven te hebben dan de wél gewensten. Uit deze cijfers merkt men, dat er onder de jeugd nog veel onbekendheid is over de toepassing van effektieve middelen voor geboorteregeling. Het is echter niet alleen onbekendheid; sommigen kunnen niet over goede middelen beschikken. Of men aarzelt die toe te passen als gevolg van de verwarrende emoties, die gepaard gaan met vroege, dikwijls heimelijke sexuele kontakten. Er wordt tegenwoordig heel wat meer over sexualiteit gesproken dan vroeger, maar nog lang niet iedereen wordt opgevoed tot een verantwoordelijk gedrag hieromtrent. Vooral de mannelijke jeugd dient daarbij te beseffen dat zij een bijzondere verantwoordelijkheid heeft t.o.v. de vrouwelijke.

Overigens zijn lang niet alle kinderen, die in een later stadium van het huwelijk worden geboren, wél gewenst. Hun geboorte zou eveneens kunnen worden voorkomen door betere toepassing van meer effektieve geboorteregelingsmethoden. Toch geeft het kinderen krijgen en hebben aan de ouders dikwijls een emotionele bevrediging. Of die kinderen later in een wereld zullen leven, die hun goede mogelijkheden biedt, wordt veel minder overdacht. Door het belang van die kinderen zwaarder te laten tellen, zullen vele volwassenen er toe komen een kleiner gezin te vormen. Dat moet natuurlijk niet gaan ten koste van hun eigen bevrediging. Voor die bevrediging moeten andere wegen dan ook intensiever worden gebruikt. Wanneer meisjes een betere beroepsopleiding krijgen en interessanter werk kunnen doen, zullen ze er veel

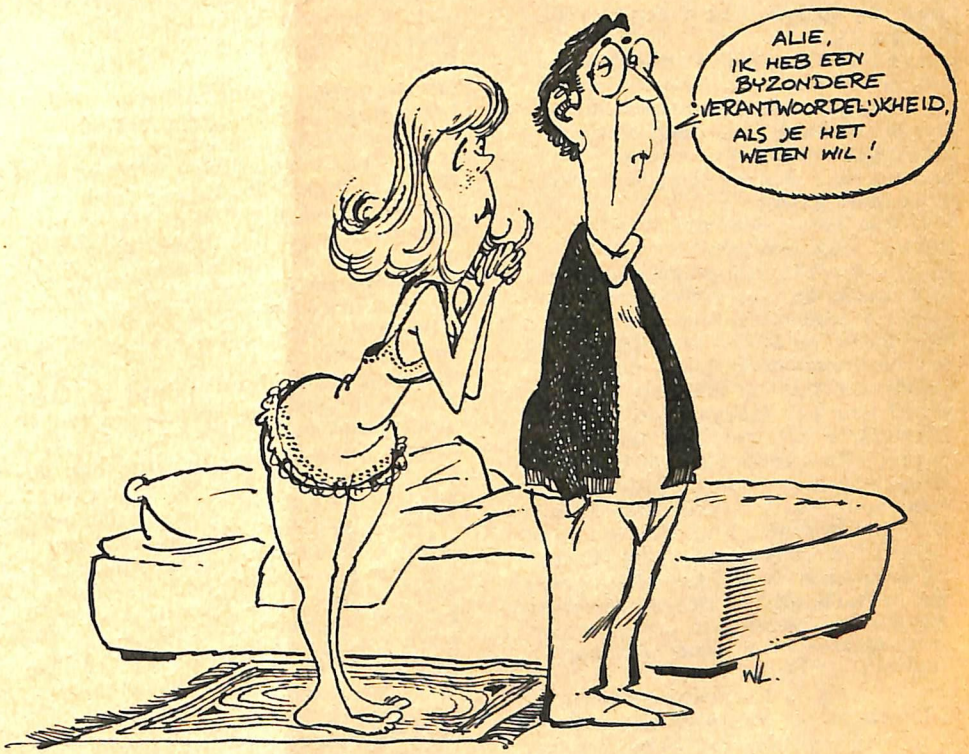

minder behoefte aan hebben zich in een gezinnetje terug te trekken. Zo zijn er nog wel meer maatschappelijke veranderingen die kunnen leiden tot lagere geboortecijfers. De alleenstaande, de vrijgezel, wordt dikwijls gediscrimineerd: bij het verkrijgen van woonruimte, bij de belasting en de sociale verzekeringen. Daardoor ontstaat een sociale druk, die hem/haar tot een huwelijk en kinderen drijft.

Wil Nederland in de toekomst een leefbaar land blijven en worden, dan zal het moeten komen tot stopzetting van de bevolkingsgroei, zowel via geboortebeperking als door afremmen van de immigratie. Uiteraard is dat niet het enige vraagstuk, waar ons land voor gesteld is, maar het is wél een zaak, waar iedereen persoonlijk een duidelijke bijdrage kan leveren. Voor veel andere problemen is dat niet het geval.

J. Varkevisser.

Voor meer informatie leze men de Aula-pocket: „Van nu tot nul", no. 531, onder redaktie van H. J. Heeren.

Het debuut

Lotte, hoofdfiguur in -Het debuut- van Hester Albach, wil nog wel eens spijbelen van school, jatten in de Bijenkorf bij slecht weer, naar Zandvoort gaan bij mooi weer, vingeren, of een pilsje drinken in een echt bruin café waar mannen (. .) (. . .)„ kwamen tusen dertig en honderd jaar, die rookten, dronken en praatten over politiek, vrouwen en het leven(. . .)".
Lotte voelt zich daar weliswaar soms wat klein (zij is immers pas dertien) maar alles beter dan optrekken met „pukkelige jongens met aankomende snorretjes, die strips lazen en jarenlang spaarden voor een stereo-installatie".
Hoewel dus nog pas dertien jaar oud, en de pest aan afwasen en het verversen van de kattenbak, lijkt het niet overdreven Lotte toch al als een behoorlijk volwasen vrouw te bestempelen, waarop een man wel bijna **moet** vallen.
Wat dan ook geschiedt.
En wat voor een man. . .!
Hugo schreef in zijn jeugd niet alleen een roman en een gedichtenbundel met als respectievelijke titels -Het genadeloze einde- en -De logica van het verdriet-; maar hij is ook de hoogleraar die voor zijn dissertatie werkt aan een analyse van het Alexandria Quartet van Lawrence Durrell. En alsof het niet opkan, Hugo speelt niet zomaar een beetje piano, maar zelfs Bach. Johann Sebastian.
En getrouwd met Ria, die violiste is bij het Concertgebouworkest, lijkt hij ook nog op: Jean Louis Trintignant.
Het is duidelijk: De sprookjesprinsen zijn niet de wereld uit, maar bestaan echt. Daarmee een romance hebben is wel het aller-aller-**einde.**
Helaas voor Lotte vrijwel letterlijk.
Na een pittige verliefdheid, met veel recht-toe-recht-aan-werk en weinig subtiliteit, wordt er alras geneukt, waarbij niet alleen Hugo, maar ook Lotte klaarkomt. Zij het „los" van elkaar. Wat dat betreft alles goed; en eveneens met de rozen en de grammofoonplaat die Hugo haar schenkt.
Maar daarmee is dan zowat ook alles gezegd. Want wat blijkt? Hugo is een lafaard. Zeikt over zijn vrouwtje die niets mag weten van de verhouding, en komt daardoor dagen achtereen niet verder dan op zijn studeerkamer denken aan Lotte Lotte Lotte.
Een Lotte die dat knap de keel begint uit te hangen.
Zij wil met Hugo rommelen; dromen deed zij al genoeg in haar leven. . .
En de relatie is dan ook bijna weer net zo snel afgelopen als zij begonnen is (ongeveer twintig minuten lezen).
Maar Lotte zou Lotte niet zijn, als zij dan hevig gaat zitten treuren.
Uiteindelijk zijn er meer mannen in de wereld. Zo bijvoorbeeld Harry, de nieuwe wiskundeleraar op school.
Wel getrouwd, en zelfs een kind bij zijn (eigen) echtgenote, maar dat kan geen handicap zijn. Daarvoor heeft Harry te vrije opvattingen, zoals over anarchie, milieuvervuiling en de vrije liefde. Dat alles dan weer „verpakt" in zwart haar, een snor en een spijkerpak. Echt een alternatieve vogel.
Hugo wordt afgedankt. Verdriet of niet, moet ie maar niet zo lullig doen. Het is voorbij. Afgelopen. Punt. Uit.
En ter onderstreping daarvan geeft Lotte Hugo's geschenken en spullen, waar onder de kondoomverpakking, af bij het Concertgebouw: T.a.v. Ria.
De trouwring van Hugo wordt verkocht en Lotte nodigt Harry uit voor een bioscoopje. Harry gaat mee, maar blijkt alternatief knap lastig en vervelend. Zo verbiedt hij Lotte o.a. om troep op straat te gooien. Alle reden voor Lotte om het juist wel te doen.
Slot van -Het debuut-; Lotte en Harry hebben de bioscoop verlaten; zij zagen „Les choses de la vie" (!!). (. . .) (. . .).
„Harry", begon ze, „toevallig heb ik die kaartjes betaald. Het zijn mijn kaartjes. Als ik ze weg wil gooien, is dat mijn zaak." Hij liet zijn arm zakken, en keek haar aan, alsof ze een van zijn brutale leerlingen was.
Uit haar zak haalde Lotte alles wat ze weg kon doen. Een kapot kammetje, een zakdoek, een rol drop, bonnetjes van boodschappen. Een voor een gooide ze ze op straat. Ze verscheurde zelfs een tramkaart waarop nog een rit zat. Harry was verbijsterd. Toen ze alles op straat had gegooid, keek ze hem tevreden aan. „Als je ophoudt met je gezeik, betaal ik een pils voor je."
De stoep lag bezaaid met papiersnippers. Harry keek van Lotte, die wegliep, naar de troep die ze had achtergelaten.
Eindelijk nam hij een besluit. Hij ging haar achterna."
Einde citaat. Einde -Het debuut-.

Waarom Harry Lotte achterna loopt?
Doet hij daarmee hetzelfde als Hugo?
Of wil hij Lotte een pittig lesje lezen?
Of heeft Harry domweg geen zin om (al) terug te keren naar zijn woonboot, waar hij met zijn vrouw het zo vrije huwelijk leeft?
Of zegt Hester Albach: „Die Lotte, weet je, is er niet één die zomaar over zich heen laat lopen, en met zich laat stoeien. Het is een meisje met een eigen wil. Dan nog maar pas dertien, maar wel degelijk een vrouw in de zin van een volwassen en volwaardig individu. Een fenomeen, waar vele opvoeders danig aan voorbij blijven gaan. . .??
Misschien wel, maar mij interesseert het bar weinig. En niet, omdat ik mij na in totaal veertig minuten de „avonturen" van Lotte te hebben doorgelezen, bekocht voel. Niet elk boek kan raak zijn, en stellig een debuut mag zijn gebreken hebben, maar het moet geen vrijbrief worden voor een gekunsteldheid die zijn weerga niet kent (daarin is dit verhaal trouwens uniek).
Bij het lezen van -Het debuut- ontkwam ik niet aan de gedachte dat de schrijfster een overbekend thema (wat de flaptekst overigens ook aangeeft; dat wel tenminste) „zag", een aantal techniekjes uit een zeer oude lade haalde, en wammmm: „Daar is mijn boek"!
Zij het, daardoor, helaas met als resultaat een produkt stijf van **elitaire** kitsch. Met als dieptepunt wel de kwasi fijnzinnige, maar volledig funktieloze „observatie" dat in de servetring van Lotte's vader de letters van diens moeder zijn gegraveerd; en de vriend van Harry, de psychiater Joost, die in de nachtelijke uren op **zijn** manier Lotte benadert door haar te (onder)vragen waarom zij zoveel gedronken heeft; en waarom zij een opgevulde beha draagt; om dan tenslotte te konstateren dat Lotte een vaderbinding heeft. . .
Hierna gaat Lotte naar huis. Harry en de psychiater achterlatend. Een Harry die snurkt. Een Drs. Joost die richting slaapkamer Harry's echtgenote loopt.
Op straat gooit Lotte de watten in het water.(. . .) (. . .) „Er schoten een paar eenden op af" „Dat is niet om te eten!" riep ze hen toe. De eenden zwommen onverrichterzake weg. „Godgloeiendegodverdomme!" Het galmde over de Amstel. Dat luchtte op (. . .)".
Ook al troep dus. Begrijpelijk of niet; en misschien toch wel juist literair zeer verantwoord?
Voor mij niet.
-Het debuut- van Hester Albach is een opgefokt, genant onnatuurlijk verhaal over een meisje dat noch dertien, noch ouder is of wordt.
Lotte lijkt te leven bij het leven, maar de schrijfster laat je (mij) achter met een **opgezet** dier. Hoe goed ook bedoeld: Volslagen onecht.
dick zaal
-Het debuut- is een uitgave van Peter Loeb, Amsterdam.

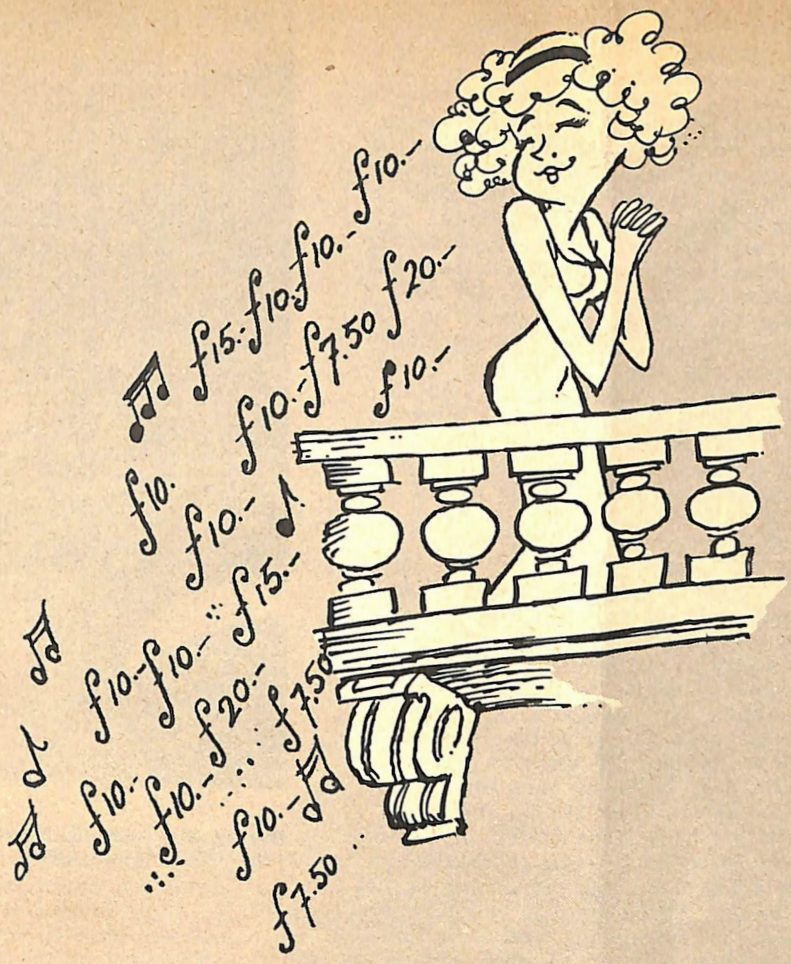

Beste lezer,

Er zit een girokaart in deze EGO. Zeg nou niet direkt dat zoiets u niet interesseert, want er is een heel belangrijke zaak mee gemoeid.
De zus van de Dienst Humanistische Geestelijke Verzorging (ze heet Humanistisch Thuisfront) zit omhoog, heel erg omhoog.
Met haar vijf militaire tehuizen, waar iedereen wel eens van heeft gehoord, gaat het niet goed.
De bezoekers merken dit niet aan de prijzen van het drankje en het hapje — die prijzen zijn niet gek, moeten voor de militair betaalbaar blijven — daarom is zus niet duur.

Maar... Zij wil meer, veel meer, want militairen praten en denken nog wel eens graag over het leven van alledag, over de maatschappij waarin nog een stuk of wat probleempjes bestaan.
Daarom is er een programma gemaakt voor een heel jaar. Dat is niet zo moeilijk omdat je gewoon het alfabet langs kan gaan.

Een stuk of wat hoofdletters zijn dan: de A van alkohol, de D van dammen, de F van film, de K van kunst, de L van literatuur, de M van muziek, de P van politiek, de S van schaken of van seksualiteit.
Wat nou zoiets gaat kosten? Voorzichtig uitgerekend wel *f* 30.000,— en dat is nou de zorg van zus.
Ze heeft dit geld niet en ze kan het ook nergens lenen, ze wil het gewoon kado krijgen, als gift.
Ze kan (nu nog) niemand vinden die zoveel geld even komt brengen, dus vraagt ze u allemaal te helpen, vandaar die girokaart.
Jammer voor iedereen die meedoet... er zijn geen prijzen mee te winnen. Of is deze hulp een prijs op zichzelf?
Alle achtduizend lezers van EGO mogen natuurlijk meedoen, zeg nou dat het er drieduizend worden, dan is dat een tientje de man en wie...
(Zet wel even eigen naam en gironummer op de kaart alstublieft)
Alvast bedankt.

Namens de Stichting Humanistisch Thuisfront

Adr. Visser

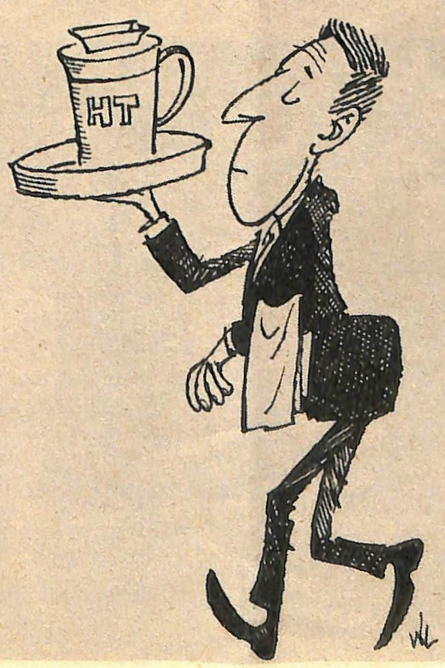

The Godfather wordt vervolgd

‚Volgende week in dit theater: ZAL HARRY ZIJN GELIEFDE TERUGZIEN?' of woorden van gelijke strekking waren voor het bioscooppubliek van de jaren dertig bekende zinnen. Wie herinnert zich niet de onverwoestbare successtory van Metro Goldwyn Mayer in vijf afleveringen over 'De koningin der aarde' met geheimzinnige grotten, duistere figuren, onbereikbare godinnen en krankzinnige avonturen die elke week hetzelfde karakter droegen doch telkens anders waren omdat het aflevering drie, vier of vijf was.

Hollywood bleek in die jaren al een handige schurk te zijn die het publiek telkens weer verleidde om diep in de buidel te tasten voor nog meer sensatie, nog inniger drama. Een ijzersterke formule, deze 'Koningin der aarde', want legio waren toen films die in meer dan twee afleveringen te aanschouwen waren. Kom daar nu maar eens om. Vandaag de dag doet Hollywood het met minder toe. Slechts één vervolg op The Godfather, French Connection, of Funny Girl (dat voor de verandering Funny Lady werd genoemd, maar het serie-idee zit er wel in). Zal de televisie met die ongrijpbare en ook onbegrijpelijke series ook op Hollywood zijn weerslag hebben gehad? Ik vrees van wel. Want het publiek, waar per slot van rekening alles voor wordt gedaan — die illusie heb ik tenminste nog, alhoewel die ook wankelt als ik dit stukje schrijf — dat publiek dus is dol op het herkenbare. Van 'ha, dat heb ik eerder gezien, dus zal dat wel goed zijn'. Het Peyton Place-effect op bioscoopdoek uitgesmeerd. Marktbesnuffelaars, gedragsonderzoekers en budgetteringsheren bepalen echter vandaag de dag wat het publiek voorgeschoteld krijgt. Alle waar naar zijn geld, heet het dan. Maar helaas, alle waar is niet naar zijn geld. Neem nu eens the French Connection deel II. Ja, die film bestaat heus. Want was FC deel I niet een prijswinnaar, een overbiddelijke bestseller? Nu dan, deel twee is niet minder. Alleen word ik er kotsmisselijk van om telkens weer dezelfde gezichten iets te zien doen wat ik al eens eerder heb ontdekt. Om herkenbare situaties te zien die anders — achterstevoren bijvoorbeeld — ook al aanwezig waren in deel I.

En kijk eens naar the Godfather deel II. Is die niet hetzelfde — ja natuurlijk met andere acteurs! — als deel I? Is het vertoonde geweld zoveel anders? Is de herkenbaarheid van het drama na 20 scènes verloren gegaan?

En Funny Lady dan? Is La Streisand

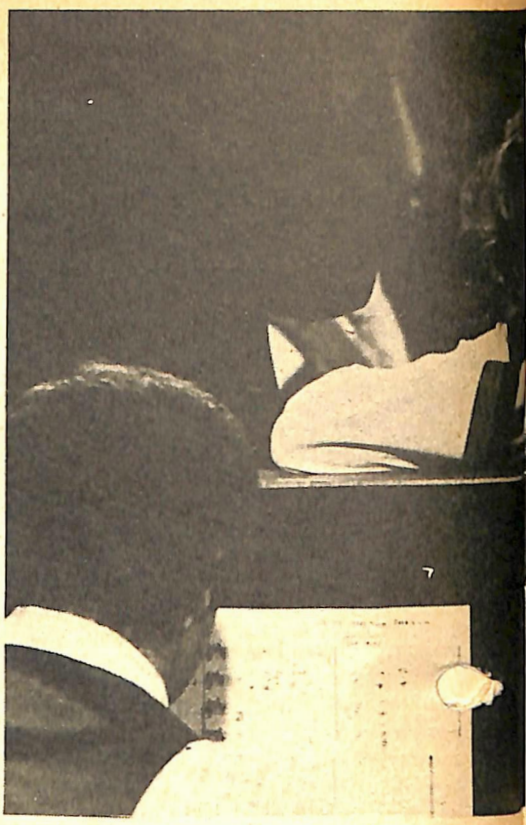

Barbra Streisand als Funny Lady. Op de rug gezien James Caan

The Godfather part II: de familie Corleone bijeen voor de doop-plechtigheid van Michael, de latere Godfather (Al Pacino)

in deze rolprent nu zo anders dan in Funny Girl. Ha, volwassener zult u zeggen. Dat is ook maar schijnvolwassenheid die uitsluitend is opgeroepen ter identificatie van het publiek met zichzelf. Kortom, l'art pour l'art is verworden tot kunst voor de kassa: film maken voor een publiek dat zit te wachten om bedrogen te worden; en dit ook weet, doch zich er niet tegen verzet en voor de zoveelste keer gaat kijken naar het bedrog dat het zelf in het leven heeft geroepen. Want nogmaals — en ik heb het al eerder betoogd — het publiek koopt zijn eigen bedrog en moet later dit bedrog (lees nieuwsgierigheid) met gefrustreerdheid bekopen.

Ten de goede orde zij vermeld dat ik niet het spel van de acteurs noch de regieprestaties van een Ford Coppola afbreuk wil doen. Wat acteurs en regisseur presteren in bv. the Godfather part II is van buitengewone orde. Francis Ford Coppola — zelf onderscheiden met een Academy Award, zijn film kreeg er vijf! — bereikt het schier onmogelijke met zijn regie. Hij weet zijn acteurs en actrices op te zwepen naar grootse prestaties en heeft los van wat ik over de 'verkooptechniek' van the Godfather heb geschreven een magnifieke film gemaakt.
Maar dat neemt niet weg dat het vervolgsyndroom maar eens afgelopen moet zijn. 'The continuing story of the Godfather' is leuk bedacht, maar het moet geen gewoonte worden.
En al dat nostalgische gedoe (jaren 20/30) moet ook maar eens afgelopen zijn. Leve 1975 !!

PJM

DE REDACTIE van Skoop, krities filmblad, is tot de unieke ontdekking gekomen dat het medium televisie niet meer weg te branden is uit ons maatschappelijk patroon. Voortaan, zo schrijft de redactie in een verantwoording, zal men in Skoop de televisie op de voet gaan volgen.' . . .Televisie betekent ook voor ons filmgekken meer dan een huis-bioscoop. We blijken televisie allemaal min of meer bewust te gebruiken als bron van informatie. . . schrijft Rob du Mée in zijn voorwoord. Daarmee plaatst hij Skoop direct al in het zoeklicht van Bussum! Een aantal lezenswaardige artikelen met uiteenlopende onderwerpen vult dit nu al historische nummer (6, jaargang 11): de tv-kritikus, de programmamaker, de ideeën-aandrager, de cameraman. Meest opmerkelijke kreet is die van ex-filmcriticus Peter van Bueren, die als tv-kriticus van de Volkskrant tot de ontdekking is gekomen dat zijn huidige status als criticus zoveel wil zeggen dat je je druk maakt over dingen die nauwelijks de moeite waard zijn. Voor geïnteresseerden in film én teevee is dit geëngageerde nummer bij Zomer en Keuning in Utrecht te bestellen.

MARIO PUZO auteur van het boek De Peetvader, heeft opdracht gekregen om een scenario te maken van 'Superman', een fameuze stripheld in Amerikaanse comics.

MICHAEL WINNER gaat een lachfilm maken. Tenminste als de plannen niet gedwarsboomd worden door Warner Bros, want 'Won Ton Ton, de hond die Warner Bros redde' is een persiflage op deze grote filmmaatschappij. Voornaamste rol wordt inderdaad door een hond gespeeld, een soort Rin Tin Tin-beest, die in de jaren twintig door Hollywood als een ster werd behandeld.

GLENDA JACKSON
. . . je moest mooi zijn . . .

„SUCCES? Daar verbaas ik me nog steeds over. Ook dat men mij nog steeds aanbiedingen doet. Er is een tijd geweest dat ik liep te smeken om werk. En het doet nog wat vreemd aan, als men je vraagt! En dat geldt ook voor de film. Toen ik begon, was er één credo: je moest mooi zijn, je moest aantrekkelijk zijn. En dat was iets, dat ik bij mezelf niet had ontdekt." Tweevoudig Oscar-winnares Glenda Jackson in the Observer.

PAUL NEWMAN gaat in 'Buffalo Bill and the Indians' onder regie van Robert Altman de western-toer maken.

BERNARDO BERTOLUCCI in VN nr 31 'Ik kies mijn films niet, mijn films kiezen mij. Niet het moment waarop ik het scenario schrijf is belangrijk, het moment waarop ik de de film maak is belangrijk. Ik heb van tevoren nooit een film in mijn hoofd. Filmen is soms al vervelend genoeg, zonder dat je van te voren precies vastgelegt wat je gaat doen!" Bertolucci, maker van o.m. Prima della Rivoluzione, Last Tango in Paris, heeft vorige maand de opnamen voltooid van wat wordt genoemd de duurste en meest epische film die ooit in Italie is gemaakt: Novecento, de geschiedenis van Noord-Italië in deze eeuw, doorgelicht aan de parallel-verhalen van een grootgrondbezitter en een pachtboer. De film gaat zes uur duren.

PJM

DE LANGE MOEIZAME WEG

van rechts naar links tussen ANARCHIE ⟵ en ⟵ Anarchie

I

In zekere zin ben ik ANARCHIST. Dit woord opzettelijk en nadrukkelijk met hoofdletters geschreven ter onderscheiding van anarchisten met kleine letters (zie titel). Op het eerste gezicht een gevaarlijke en provocerende bekentenis, bijna een zelfbeschuldiging, die enige nadere toelichting vraagt, want anarchisten hebben al sinds jaar en dag een minder gunstige pers. Bij de klank van het woord anarchie hoort men op de achtergrond pistool- en geweerschoten afgewisseld met bomontploffingen. En dat is er bepaald niet beter op geworden door de aktiviteiten van de Baader-Meinhofgroep in Duitsland, een anarchistische groepering. Ter geruststelling: (ik hoop ten overvloede). Ik heb geen enkele relatie met Die Rote Armee Fraktion en voel geen enkele geestelijke verwantschap. Ik zet wel een paar vraagtekens achter de buitensporige reakties in Duitsland op deze kleine groep fanatiekelingen. Het moet beslist in dat anarchistische zitten, want met gewelddadig fanatisme zijn ze daar, dacht ik, goed vertrouwd.

Maar, en dat moet ook gezegd worden, de reaktie in Nederland indertijd op de speelse en goedaardige happenings van onze bloedeigen anarchisten: de Provo's, was ook niet helemaal vrij van overdrijving.
In het volgende nummer van Ego hoop ik in de gelegenheid te zijn het anarchisme van de Baader-Meinhofgroep ook een plaatsje te geven binnen mijn gedachtegang... en een beetje begrijpelijk te maken. Maar mijn eerste bedoeling met deze provocerende bekentenis is wat orde te scheppen in de veelheid van bekentenissen van het woord anarchie en tegelijk daarmee iets te zeggen over MACHT en VRIJHEID.

HET KWAAD IN DE WERELD
Ik ben ANARCHIST, weer met hoofdletters geschreven, omdat ik meen, dat alle kwaad in de wereld, dat mensen mensen kunnen aandoen te herleiden is tot **MACHT.** Macht van de ene mens over de ander.

Macht, die mensen van hun VRIJHEID berooft. Aangezien vrijheid voor mij het meest wezenlijke kenmerk van de mens is, is vrijheidsberoving een aanslag op de mens zelf.

De strijd van mensen, groepen, volken en onderdrukte rassen voor mondigheid, zelfstandigheid, onafhankelijkheid en gelijkberechtigdheid is een goede strijd, die onder bepaalde omstandigheden toepassing van geweld rechtvaardigt. Geweld daarentegen, dat mensen vrijheid ontvreemdt en onthoudt is weerzinwekkend. Bevrijdend tegenover onderdrukkend geweld. Dat is een duidelijke onderscheiding. In theorie tenminste. In de veel ingewikkelder praktijk van het leven ligt het natuurlijk moeilijker, want onderdrukkend geweld zal zich vaak voor proberen te doen om zichzelf te rechtvaardigen als bevrijdend. Zelfs Hitler beweerde indertijd, dat hij ons kwam bevrijden. En er waren waarachtig ook nog Nederlanders, die dat geloofden. Het is dus wel uitkijken, maar de onderscheiding blijft van belang. De strijd tegen de onvrijheid nu zal pas helemaal voltooid zijn in een wereld, waar alle macht van mensen over mensen zal zijn verdwenen; in een wereld zonder bazen, meesters, autoriteiten en heersers **zonder eersten.** En dat laatste is de letterlijke vertaling van het woord AN-ARCHIE. (A of an betekent zonder. Archein is het Griekse woord voor de eerste zijn. Vergelijk archipel = eerste of voornaamste zee of architekt = eerste- of hoofdbouwer).

Waar geen eersten zijn, zijn geen laatsten. Daar zijn alle mensen gelijk, niet in de betekenis van gelijkvormig, uniform, dat zou verschrikkelijk wezen, maar gelijkwaardig en gelijkberechtigd ondanks de vele en grote onderlinge verschillen. En dat is naar mijn idee een zeer aantrekkelijke basis voor de relaties tussen mensen in groter en kleiner verband, zowel in hun dagelijkse omgang met elkaar als in politieke en maatschappelijke organisatievormen.

„Maar", hoor ik al zeggen, „dat is toch onmogelijk". Een wereld zonder gezag, zonder leiders. Dat moet toch een onvoorstelbare Chaos worden! Dat is de eerste gedachte, het grote schrikbeeld dat het woord anarchie oproept. Dat is de anarchie met de kleine letters helemaal rechts.

De rechtse... anarchie
De volmaakte wanorde, de Chaos, de oerstaat ergens aan het begin. Er gold maar één wet: de wet van de natuur, het oerwoud, de woestijn en de prairie, van de wildernis. Met slechts één recht: Het recht van de sterkste, eventueel te vervangen door de snelste, de slimste, de brutaalste.

Met maar één moraal: Ieder voor zich en God vervloeke de ander. Het is de oorlog van allen tegen allen, waar de ene mens, de ander een wolf is; waar de zwakken ondergaan en alleen de sterksten overblijven. Het is vreten of gevreten worden, doden of gedood worden. Iedereen is volmaakt vrij, maar tegelijk ook absoluut vogelvrij. Een toestand in de wereld, waarbij angst en agressie elkaar voortdurend versterken. Dit is niet de soort anarchie, die ik wil, maar precies het tegengestelde van wat ik zou wensen: de ANARCHIE helemaal links van de lijn.

De linkse anarchie

Geen wanorde, maar juist een ORDE, niet door macht, maar geheel betrouwbaar gedragen door de VRIJE VERANTWOORDELIJKHEID van ieder voor allen en omgekeerd van allen voor ieder afzonderlijk. Of met iets andere woorden: door de zorg van de individuele mens voor de gemeenschap en van de gemeenschap voor de mensen individueel. Dat moet een SAMENLEVING geven, die alle mensen omvat, waar angst en agressie hebben plaats gemaakt voor Vrijheid, Veiligheid en Vrede. Een droom? Een utopie? Natuurlijk! Veel te mooi om waar te zijn en om ooit werkelijkheid te worden. Vraag me daarom ook niet naar een soort blauwdruk. Ik kan me er niet eens zoveel bij voorstellen. Het is een abstrakte formulering, die is ontstaan door bepaalde lijnen in een gewenste ontwikkeling, door te trekken tot in het oneindige tot ver buiten de grenzen van wat we ons voor kunnen stellen.

En de weg daartussen

Ik heb nu twee absolute begrippen van anarchie, vreemd genoeg door dezelfde woorden aangeduid, maar met geheel tegengestelde betekenis aan de uiteinden van de lijn, die de tijd voorstelt. Even tegengesteld als begin en einde, rechts en links, natuur en kultuur; als werkelijkheid en ideaal.
Daartussen ligt de lange moeizame weg, die we als mensen met elkaar hebben te gaan van rechts naar links. Ergens op die weg bevinden we ons. Ik kan niet zeggen waar precies, maar voor mijn gevoel nog vrij dicht bij het begin, veel dichter bij de anarchie dan bij de ANARCHIE. Natuurlijk heeft ook de pure anarchie nooit bestaan net zo min als de zuivere ANARCHIE ooit zal bestaan. Voor zover we weten hebben mensen altijd in groepsverband geleefd. Een minimum aan saamhorigheid en solidariteit is voor mensen en ook voor de hogere diersoorten onontbeerlijk om zichzelf en de soort in stand te houden. Maar dat neemt niet weg, dat er nog heel wat anarchie is overgebleven. De mentaliteit ervan is nog springlevend. Zij leeft voort in de oorlogen, in spionage, chantage, terreur en misdaad. De wijze, waarop staten met elkaar om plegen te gaan, heeft nog altijd veel weg van de anarchie van rechts, zoals hierboven beschreven. Dit ondanks organisaties als de U.N.O., de Veiligheidsraad en het Internationaal Gerechtshof in het Vredespaleis te Den Haag.
De C.I.A. heeft noodgedwongen net een tipje van de sluier opgelicht en iets van de vuile was buiten moeten hangen.
Geen fraai gezicht: kuiperijen, samenzweringen, inbraken, moorden, martelingen ... misdaden in alle soorten en fatsoenen. Bresjnef en Mao waren niet eens verontwaardigd. Integendeel, ze hebben hun welgemeende deelneming betuigd aan Nixon, die het slachtoffer was geworden van een dwaze gril van openhartigheid, die die gekke Amerikanen zich menen te moeten veroorloven.
En dan onze economie: de ondernemingsgewijze produktie, de vrije concurrentiestrijd met het eigenbelang als drijfkracht en het winstmotief als trekkracht is in haar grondvorm een anarchie.
In de strijd om de grote vliegtuigorder (F16, Mirage of SAAB) was het al heel duidelijk. Keiharde business. Strijd op leven en dood. Wild West, het doel heiligt de middelen. Opslokken of opgeslokt worden, dat was de keus.
Meen niet, dat deze vorm van anarchie alleen maar tegenstanders heeft. Er zijn machtige verdedigers, die de strijd om het bestaan niet alleen beschouwen als de oerbron van het leven, maar ook als de motor van alle vooruitgang. Is in de evolutie van het leven the struggle for life niet het grote selektiesysteem, waardoor zwakke levensvormen worden uitgezeefd en waardevolle, gezonde levens krachtige vormen ruimte krijgen om zich verder te ontplooien?
Alleen wat zich kan handhaven in de competitie van het bestaan is waard om te leven. Wat goed is in de natuur is ook goed voor de samenleving van de mensen. Laten we niet wijzer willen zijn dan Moedertje Natuur zelf, die immers alles zo prachtig heeft geregeld door toepassing van het vrije spel van de natuurlijke krachten. Bovendien de strijd geeft kleur aan het bestaan. Strijd is spannend en opwindend. „Eeuwige vrede", zei eens zo'n oude Duitse generaal, „een droom en niet eens een schone". Och en hoeveel mensen zeggen hem dat niet na 's avonds voor hun T.V. als ze hun ontspanning zoeken in de spanning van een goed gevecht. Oorlog, spionage en misdaad leveren nog altijd de beste verhalen, die telkens opnieuw het hardnekkige bijgeloof bevestigen, dat in het gevecht de goeden altijd overwinnen en het kwade altijd verliest.
Tegen die gedachte en dat geloof, daar zou ik, in het volgende artikel in EGO, tegen in willen gaan, want mensen zijn geen gewone natuurwezens. De natuur van de mens is dat hij kultuur schept: orde in chaos. Anarchie van rechts loopt bij mensen altijd uit op een alleenheerschappij, op een absolute monarchie. De macht van één over velen. En hoe kom je daar weer af? Dat is een lange, moeizame weg, van rechts naar links, naar ANARCHIE.

Raadsman S. v. d. Belt

Vormingscentrum „Het Coornherthuis"

Humanistisch Vormingscentrum voor militairen, Hoofdstraat 84, Driebergen, tel. 03438-2471.

Militairen! Het Humanistisch vormingscentrum nodigt u uit deel te nemen aan een bijeenkomst in het Coornherthuis.

Programma: wordt in overleg met de deelnemers samengesteld: gesprekken over aktuele zaken, levensvragen; kunst; film; werken met allerlei materiaal, enz., enz.

Duur: De bijeenkomsten duren van maandagmorgen 11 uur tot woensdagmiddag 2 uur òf van woensdagmiddag 5 uur tot vrijdagmiddag 2 uur.

Uitzonderingsverlof: Voor deze bijeenkomsten wordt uitzonderingsverlof verleend (ingevolge legerorder no. 60080, luchtmachtorder no. 60574).

Kosten: Deelname kost slechts ƒ 3,—!
Bel of schrijf even naar het vormingscentrum en vraag uw commandant uitzonderingsverlof!

Keuze data:
September:
17 - 19, 22 - 24, 29 - 1 oktober.
Oktober:
1 - 3, 8 - 10, 13 - 15, 15 - 17, 20 - 22, 22 - 24.
November:
5 - 7, 10 - 12, 17 - 19, 19 - 21, 24 - 26, 26 - 28.
December:
1 - 3, 3 - 5, 8 - 10, 10 - 12, 15 - 17, 17 - 19.

De memoires van een generaal

Onder de wat al te ruime titel „**Generaal in Nederland**" heeft H. J. Kruls zijn memoires uit laten geven. Het is een oppervlakkige, weinig gedocumenteerde en erg eenzijdige benadering geworden over het Nederlandse leger gedurende de periode 1919-1951, plus nog een hoofdstukje over z'n KLM-tijd, na zijn ontslag. Eigenlijk mag men dit de auteur niet kwalijk nemen want, zoals hij zelf zegt, moest hij op zijn bezinningen (zonder een dagboek) afgaan.
Tekenend voor het gehele boek is bv. dat over het incident met de Zeven Provinciën (in 1933) slechts het volgende wordt vermeld:
de muiterij op De Zeven Provinciën, het oude pantserdekschip dat in handen van muiters geraakte en waarop een vliegtuig van de Marine Luchtvaart Dienst een bom liet vallen om het schip weer tot de orde te brengen (blz. 36) terwijl over het dragen (door Kruls) van het rijkszwaard bij de inhuldiging van koningin Juliana een halve bladzijde wordt gezeurd (blz. 188).
Bij alle krasse generaalstaal zijn er ook diverse onduidelijkheden, zeker t.a.v. de hoofdmoot van zijn boek: zijn functioneren als Chef van het Militaire Gezag (het overgangsbestuur de eerste tijd na de oorlog). Dit boek bood toch een goede gelegenheid om af te rekenen met de toch nogal vernietigende kritiek op zijn functioneren als Chef van het Militair Gezag (vastgelegd in het rapport van de Parlementaire Enquête Commissie, 1951). Maar nee, hoor! Over het rapport en de commentaren erop pruttelt Kruls slechts: „Het leek wel of dit een der belangrijkste zonden uit het parlementsloze tijdperk was geweest."
Toch moet ten voordele van Kruls worden gezegd dat hij zich niet heeft laten verleiden met de periode van het militair gezag door te gaan ondanks een duidelijke aanmoediging. „Een door mij hogelijk gewaardeerd politicus, die ik zelfs een staatsman zou willen noemen, en wiens nagedachtenis ik bepaald niet op enigerlei wijze in opspraak wil brengen, bezocht mij eens met de ernstige gedachte dat zo'n krachtig optreden met mijn medewerking mogelijk zou zijn. Ik heb hem de vraag gesteld waar of hij dacht dat hij en ik binnen 24 uur na een dergelijke stunt zouden zijn en hem daarna tevens mijn antwoord gegeven „veilig op het politiebureau" (blz. 195) *
In 1951 wanneer Kruls zijn ontslag heeft gekregen wordt hij ten tweede maal uitgenodigd tot een militair optreden.
„De commandant van het korps commandotroepen, die in het kader van de oefening klaarstond om uit te rukken en wachtte op een oorlogsalarm met scherpe minutie, belde op om zijn gehoorzaamheid aan mij te bevestigen en zijn bereidheid naar Den Haag te komen en elke opdracht uit te voeren. Ik bedankte hem en gaf hem een soortgelijk antwoord als ik destijds aan de niet met name genoemde politicus had gegeven: „Dan zitten wij morgenavond op het Haagse politiebureau." Daar kwam hij inderdaad later terecht, maar niet als arrestant" (blz. 206) **
Het boek eindigt tenslotte met een van leer trekken tegen de subversieve krachten die onze defensie tot een aanfluiting maken (o.a. het anarchisme van de soldatenvakbond VVDM en de opvattingen van de progressieve partijen t.o.v. defensie) en onze samenleving bedreigen (van de protestdemonstraties tegen het Amerikaanse optreden in Vietnam tot en met hen die werken aan verandering van opvattingen over seksualiteit, homofilie, pornografie enz.). Je kunt het zo gek niet bedenken of Kruls haalt het erbij. Op het hooogtepunt van zijn orade komt de generaal met het verzoek: „Ontsla mij lezer, van het bewijs van al deze beweringen!". (blz. 250).
Toch geeft „Generaal in Nederland" een aardig beeld over het leven in het Nederlandse leger gedurende periode '20-'50 en heeft het zeker zijn waarde als verhaal over de verstrengeling van de militaire top en de elite van de zakenwereld in Nederland.

H. J. Kruls: Generaal in Nederland (memoires)

Uit. Fibula/v. Dishoeck, Bussum. Prijs *f* 29,50.

BOEKEN & BROCHURES

** De Volkskrant (7-6-'75) suggereert, bij monde van Jan Bank, dat dit Gerbrandy wel eens zou kunnen zijn geweest*

*** Het Parool (4-6-'75) meent stellig te weten dat de cdt van het Korps Commandotroepen de latere hoofdcommissaris van politie in Den Haag Gualthérie van Weezel moet zijn geweest.*

Realistische gedichten van Wim de Vries

Na de bundels „M'n woord een wapen tot verweer" (samen met Pierre Vollenhoven) en „Zand, zeep en soda" (inmiddels uitverkocht) heeft de arbeidersdichter Wim de Vries een derde bundel uitgegeven. Onder de weinig toevallige titel „Van 8 tot 5" zijn wederom een aantal gedichten samengebracht die op een voortreffelijke wijze de ervaringen uit de arbeiderswereld verwoorden. Getuige bv. dit gedicht:
Acht uur lang aan een machine
Vijf dagen lang poort in
poort uit.
20 jaren lang van fluit
tot fluit gehoorgestoord
door het geluid,
geachte aandeelhouders
dienen.
Wim de Vries, in z'n dagelijks leven pijpenbuiger in de Fokker-fabrieken te Dordrecht, heeft weinig woorden nodig. Met z'n realistische, direct aansprekende gedichten probeert hij ons wakker te schudden. Het zijn stuk voor stuk wrange aanklachten gericht tégen de hedendaagse maatschappij in z'n algemeenheid en tégen de positie van de arbeider binnen de onderneming en de aard van de te verrichten werkzaamheden in het bijzonder. Een goed voorbeeld hiervan is de sonnetten-cyclus „Uit het leven van Jan-Maarten" (zes gedichten) waarvan het vierde luidt:
De bazen zitten weer te confereren
met aan het hoofd de allerhoogste chef;
misschien begaafd, maar met een dosis lef
zodat geen mens zich nog durft te verweren.
Mijnheer is baas, mijnheer heeft groot gelijk.
Mijnheer zit vol met mooie theorieën.
Wie anders wil gaat ijlings door de knieën,
en geeft daarbij van eigen zwakheid blijk.
Jan-Maarten ergert zich aan dat gedrag
Zij zitten daar het werk te overleggen
en dat herhaalt zich bijna elke dag.
O, nee, niet dat hij nooit eens spreken kan
Zo af en toe mag hij ook wel iets zeggen.
Men schrijft het op. Je hoort er nooit meer van.
Het is gewoon een verademing in deze tijd een dichter uit de praktijk te horen die ons de betrekkelijkheid van de welvaart voorhoudt.
Wim de Vries: „Van 8 tot 5"
Uitg. v. Gennep, A'dam. Prijs *f* 5,90

Lou Reed

Lou Reed is een man van uitersten. Als belangrijkste kreatieve kracht achter de legendarische groep The Velvet Underground (1966-1970) schreef hij al grensoverschrijdende songs als: 'Venus In Furs' (over sado-masochisme) en 'Heroin' (over hard drugs).
Na het uiteenvallen van die groep, wegens onderlinge wrijvingen en slecht management, hield Reed zich enige tijd schuil om in 1972 plotseling op te duiken in Londen, waar hij met een aantal sessiemuzikanten (o.a. Rick Wakeman en Steve Hove van Yes) zijn eerste solo-album opneemt, dat simpelweg 'Lou Reed' heet.
Hij blijft een aantal maanden in London, ontmoet er onder andere David Bowie, wiens ster rijzende is, en samen maken ze 'Transformer', waarop Reed een ander taboe-onderwerp: homosexualiteit aan de orde stelt. Iemand heeft juist de term 'nichtenrock' bedacht en de plaat wordt een modieus item, een kommersjeel sukses.
Reed blijft een kontroversieel artiest. Zijn pretentieus opgezette 'Berlin'-album wordt onderwerp van felle diskussies tussen voor- en tegenstanders. Een artistiek meesterwerk of tragische kitsch? Het blijft een kwestie van smaak.
Reed is echter zonder meer een fascinerende performer. Hij heeft een sterk tot de verbeelding sprekende image. Met zijn rudimentaire, kompromisloze punk-rock, zijn realistische en vaak zeer vergaande teksten, maar vooral met de kombinatie van beide was hij als bedorven wonderkind in 1966 al zijn tijd jaren vooruit. Eerst de laatste tijd ontvangt hij het applaus en de erkenning, waarop hij al jaren eerder recht had. Songs als 'Waiting For The Man', 'Heroin' en 'White Light White Heat', momenteel hoogte-punten tijdens zijn konserten, zijn geschreven op 17-jarige leeftijd.
Hoewel hij uiterlijk steeds verandert, steeds nieuwe begeleiders in dienst neemt en steeds weer nieuwe arrangementen voor zijn songs bedenkt, toch blijft hij wezenlijk dezelfde. Nog altijd wordt hij beheerst door dezelfde obsessies: sex, drugs, de dood, de zelfkant van het maatschappelijk bestaan. Lou Reed doet verslag van zijn observaties en niet iedereen kan verdragen wat hij zegt. Als geen ander heeft hij uitgedrukt hoe het is om in deze tijd te leven in een monsterstad als New York. Van zijn konserten zijn 'Live'-opnamen uitgebracht: de platen 'Rock 'N' Roll Animal' en 'Lou Reed Live'. In interviews is hij moeilijk en weinig bescheiden. Alleen Bowie, The Kinks en in mindere mate Roxy Music kunnen zijn goedkeuring wegdragen. Zijn entoesiasme voor een vulgaire hard-rock formatie als Bachman-Turner Overdrive valt moeilijk te begrijpen.
Lou's laatste wapenfeit tot op heden: 'Metal Machine Music', een dubbel-album vol ongestruktureerde elektronische geluiden, het meest bizarre album, dat hij ooit uitbracht. Je moet wel een erg fanatieke liefhebber zijn om daar geld voor neer te tellen. Reed's stem is er niet op te horen, er zijn geen teksten, alleen het voortdurende gepiep en gescheur van langs elektronische weg tot stand gekomen klanken. Je wordt er kompleet gek van. Men zij gewaarschuwd. Beter is het te wachten tot het najaar, wanneer 'Coney Island Baby' verschijnt, Lou Reed's nieuwste studio-album, waarvan hij diverse nummers al liet horen tijdens konserten. Dat wordt weer een plaat zoals we van hem gewend zijn. Ekstreem, maar verdraagbaar. Tenminste voor wie van dit soort muziek houdt.

Bert van de Kamp

Niet iedere vogel is een vink

Eerlijk gezegd was ik van plan me op deze plaats nooit druk te maken over geloof, godsdienst, kerk en wat daar allemaal mee mag samenhangen. Ik heb wel een map **Godsdienstig Curiosa** waarin allerlei knipsels belanden waarover ik m'n schouders ophaal, om grinnik, of me grijs aan erger; maar daarmee hoef ik anderen nog niet lastig te vallen.
De enige effektieve manier om van hinderlijk geloof verlost te worden is het benutten van de twijfel waar zonder gelukkig geen mens leeft. Eventueel ben ik bereid daarmee een handje te helpen, maar zeggen dat het allemaal onzin is, nee. Dat heb geen nut.
Maar nu die Johan Vink, die in Hervormd Nederland (12-4-75) zegt: **religiositeit is een vijand van het geloof in Christus.** Aanvankelijk staat het water in m'n handen als ik verder lees: daar heb je het weer, wat ik altijd zo zuchtend in m'n mapje stop. De aanmatigendheid, de annexatiedrift, de onwrikbare zekerheid van eigen gelijk; het wegwerpende, kleinerende praten over anders-denkenden, allemaal bekende kost, hùp weg d'r mee.
Maar juist voordat arme Johan geruisloos in de prullenbak ten onder gaat breekt het licht door. Allejezus! Die man mag dan adjunct-direkteur van Youth for Christ geworden zijn; hij spreekt daar ware woorden, temidden van een hoop tongentaal. Het misverstand is alleen dat het hem droef te moede wordt wat hij allemaal ziet, terwijl ik me er redelijk wel bij voel.
Om te beginnen maakt hij kennelijk het zinvolle onderscheid tussen **religiositeit en godsdienstigheid.** De meeste godgelovigen doen alsof dat hetzelfde is (Vink haalt het per ongeluk ook nog wel eens door elkaar) terwijl je op z'n hoogst kunt zeggen dat het één voorwaarde voor het ander is.
Ik weet wel dat zelfs Van Dale beide begrippen voor synoniem houdt, maar dat bewijst slechts hoezeer een woordenboek de neerslag toont van een door Christendom overheerste cultuur. Gelukkig hebben wij beide woorden nog; in andere van oudsher christelijk gedomineerde taalgebieden heeft het woord godsdienst het veel wijdere begrip religie al helemaal ingeslikt (religion).
Maar Vink begrijpt het verschil: naar zijn Latijnse wortels verwijst het begrip religie naar **'dat wat samenbindt'** (zonder te zeggen wat dat 'dat' is) en naar zijn Griekse herkomst duidt het 'op **'schroomvalligheid'** (ontzag over alles dat is; het 'zijnde'). Nu blijkt het al tijden voor sommige mensen aantrekkelijk te zijn, of voor mijn part onontkoombaar om daar meteen het stempel **god** op te dreunen, maar noodzakelijk is dat allerminst. Het zegt op zichzelf bovendien weer niets dat woord 'god', voor wie de herkomst dáárvan kent.
Waar het nu om draait is dat dit door eigenlijk iedereen gekende gevoel van ontzag en verwondering door zo velen meteen van vorm en konkrete inhoud wordt voorzien, liefst nog met verklaring en gebruiksaanwijzing erbij. Dat is dan nog tot daar aan toe, maar wat zo kortzichtig is, is dat ze anderen diskwalificeren die beschroomder met de schroomvalligheid omgaan; die zich bijvoorbeeld door hun religieus gevoel laten inspireren tot een geheel eigen beleving van 'het leven', zonder te blijven struikelen over vragen die kennelijk onbeantwoordbaar zijn. Humanisten, is wel eens schrander opgemerkt, geven geen andere antwoorden, maar ze stellen andere vragen. In dit verband is daaraan toe te voegen: liever dan op zinloze vragen oriënteren ze zich op het gevoelen van zichzelf en hun medemens, die ze immers in hetzelfde schuitje weten. Met zo'n instelling blijven er genoeg vragen over waarop een antwoord mogelijk is.
Ja maar, zegt een Vink dan trouwhartig, dat is juist zo verschrikkelijk. Dan moet je het alléén doen, zonder God (wat een Vink zich daarbij ook voorstelt). **„De mens zonder God is in laatste instantie aan zichzelf overgeleverd. En dat is het meest tragische wat iemand kan overkomen: helemaal op jezelf worden teruggeworpen."**
Opnieuw denk ik dan Vink, Vink, helemaal uit m'n hart gegrepen! Alleen jij vindt 't maar niks, en ik zie er wel wat in. Dat is nou het verschil tussen een christen en een humanist. Want ook al is iets tragisch, daarom hoeven we nog niet met de handen in het haar te blijven zitten. Je moet alleen het woord tragisch op z'n juiste waarde weten te schatten. Want een tragedie is echt wel wat meer dan iets dat vervelend afloopt, of ons bedroefd achterlaat. Niemand hoeft zich door christelijke woordinflatie in de luren te laten leggen. In zijn klassieke vorm doet de tragedie een appèl op ons authentieke menselijke vermogen tot zedelijke waardering. Wij zèlf zijn het die kunnen oordelen en zin geven, zonder hulp van buiten af.
„In het hart van de tragedie ligt de gewaarwording van verantwoordelijke vrijheid", schrijft de humanist Piet Spigt in een zeer verhelderend essay, **„In staat van besef"** (opgenomen in de bundel „De dag ligt nog voor ons" -Van Stockum, 1969). Ik heb hier geen ruimte meer om uit te leggen hoe hij ertoe komt, het humanisme daarom een tragische levensvisie te noemen maar daar ging het me ook niet in de eerste plaats om. Geïnteresseerden vinden de weg toch wel.
Ik vond het alleen zo aardig om dat nog even uit de mond van de adjunkt-direkteur van Youth for Christ te vernemen, Zou er dan toch nog redding voor hem mogelijk zijn?

Casper Vogel

Adres redactie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman.
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

EGO

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. Nr. 10 — OKTOBER 1975 — 14e JAARGANG

Abonnementsprijs ƒ 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

● ONS RIJKE LEGER
● COMMENTAAR H.J.J.HOOGENBOOM
● COMMENTAAR E.G.A.SCHOUTEN
● ART BLAKEN
● FLANAGAN
● DE LANGE MOEIZAME WEG (deel twee)
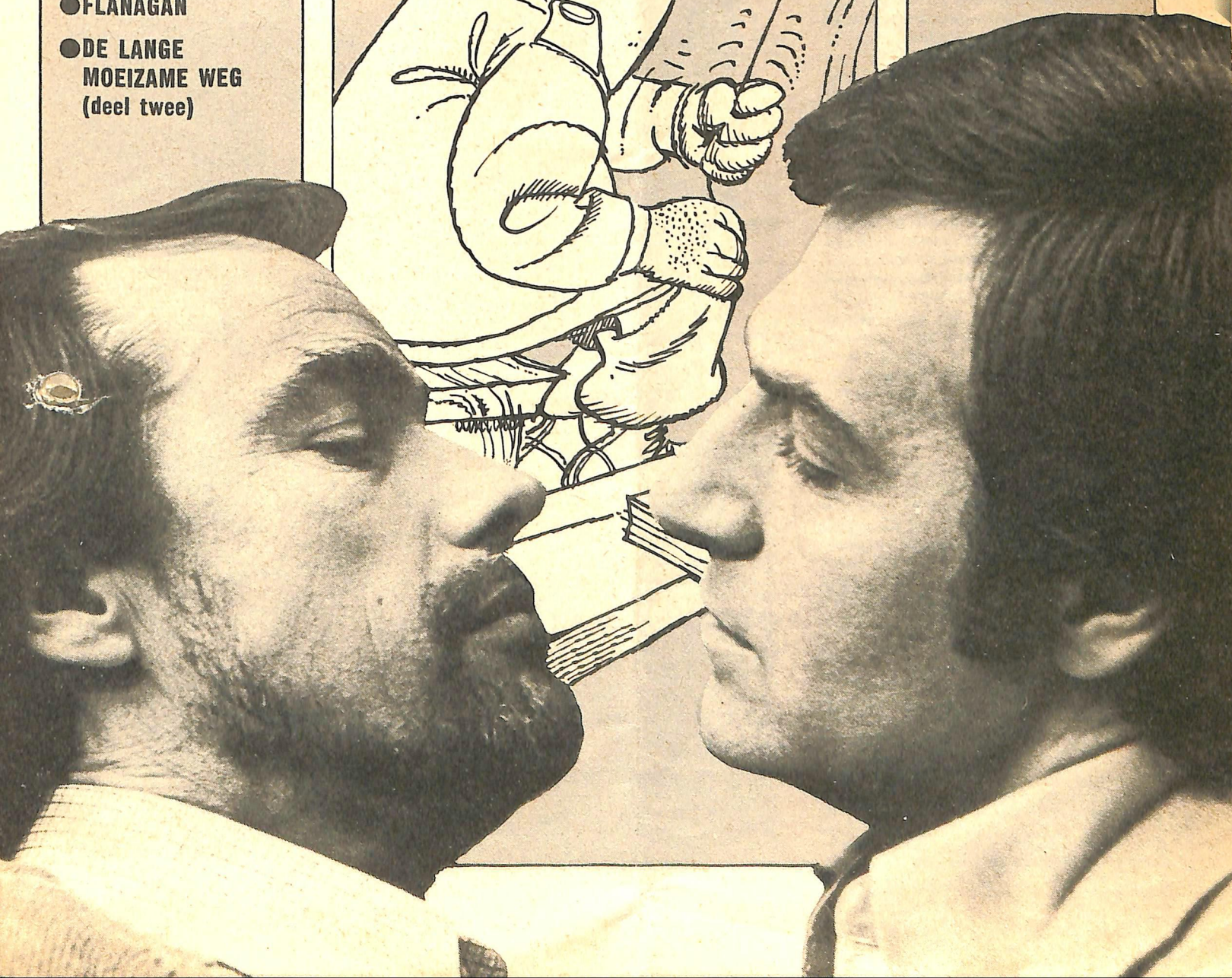
Vaste medewerkers:
Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaal